

MUNKAPIAC, MIGRÁCIÓ, VENDÉGMUNKA

kérdések, hatások, magyarázatok

Hárs Ágnes

Humán tőke, társadalmi-gazdasági fejlődés: kulcskérdések Magyarországon
ELTE, 2024. 03. 21.

Miről lesz szó?

- Amiről a magyar diskurzus rendszerint szól:
 - *elvándorlás – hiány – bevándorlás – toborzás*
- Probléma: munkaerőhiány
 - *okok, magyarázatok*
- Munkaerőhiány – dilemmák, megoldások
- Válasz – külföldi vendégmunkások (?)

Probléma - munkaerőhiány

A köztudatban nyilvánvaló, hogy az elvándorlás következménye a munkaerőhiány.

A munkaerőhiány okai között fontos szereplő. De nem az egyetlen!

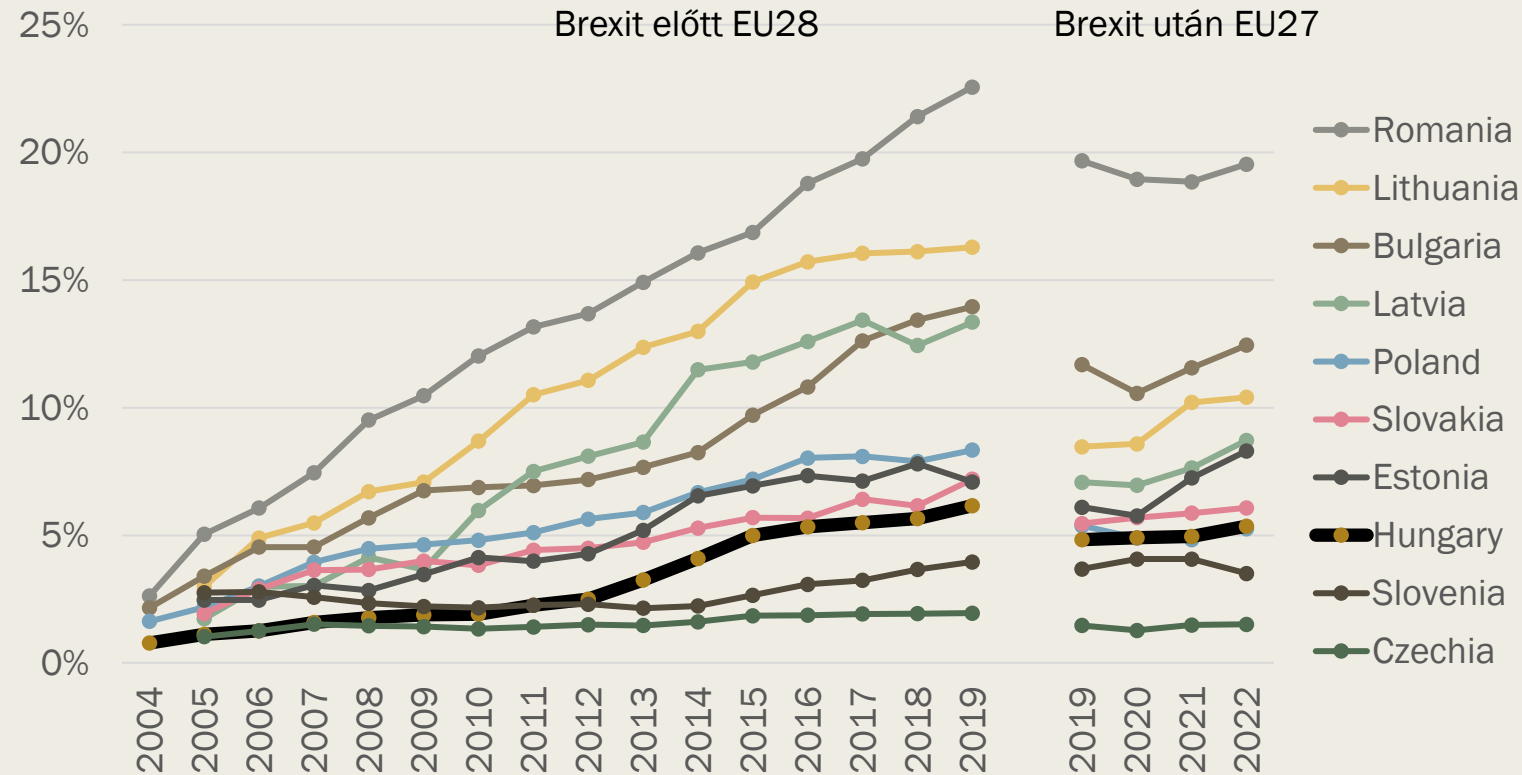
- *elvándorlás* – általános KKEu-ban
- *demográfiai okok* – csökkenő számú új belépő, elöregedés
- + *munkapiaci alkalmazkodás, differenciált bérnövekedés hiánya, automatizálás hiánya, iskolarendszer, stb.*

Elvándorlás – a munkaerő szabad áramlása

- EU polgárok ↔ ún. „harmadik ország” polgárai
- Szabályozás a harmadik országok felé szigorú belépés és tartózkodás
- EU-n belül szabad mozgás (átmeneti időszak után)
- Az EU egyik fő célja: egységes munkapiac - a munkaerőfelesleggel és munkaerőhiánnyal küzdő régiók között megvalósulhat a munkaerő hatékonyabb allokációja,
- Ny-Eu számára új munkaerőforrás ← viták, félelmek
 - Mediterrán országok belépése ill. Olaszo.
 - Kelet-Eu országok belépése
- K-EU számára kezdeti remény és lehetőség – később elvándorlás miatti aggodalom

Elvándorlás az EU10 országokból

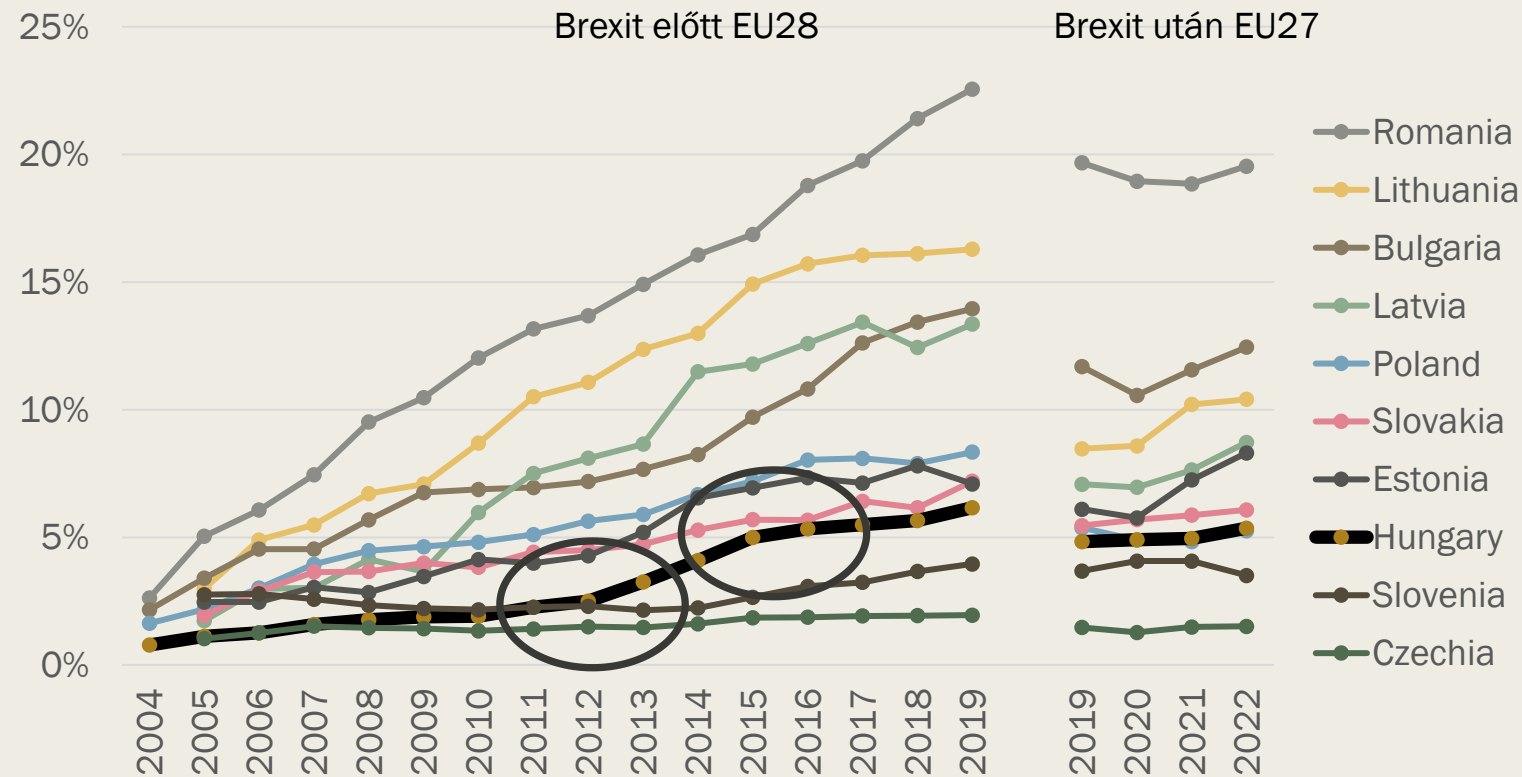
Az EU 10 új országból más EU országban élő 15-64 éves migráns népessége a hazai népesség arányában

Forrás: EU LFS online adatok, saját számítás, állományi (stock) adatok, éves átlag

Elvándorlás az EU10 országokból - és a megkésett magyar elvándorlás

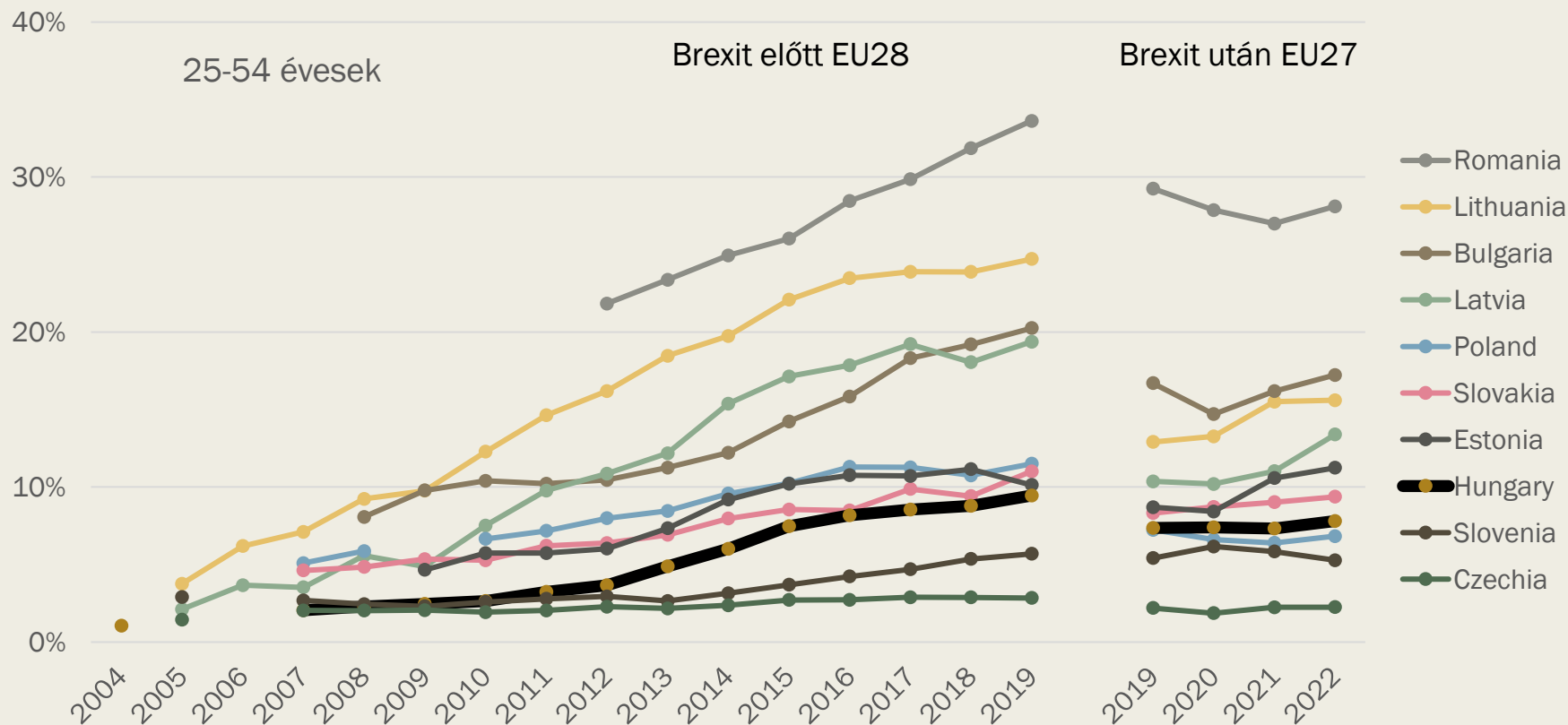
Az EU 10 új országból más EU országban élő 15-64 éves migráns népessége a hazai népesség arányában

Forrás: EU LFS online adatok, saját számítás, állományi (stock) adatok, éves átlag

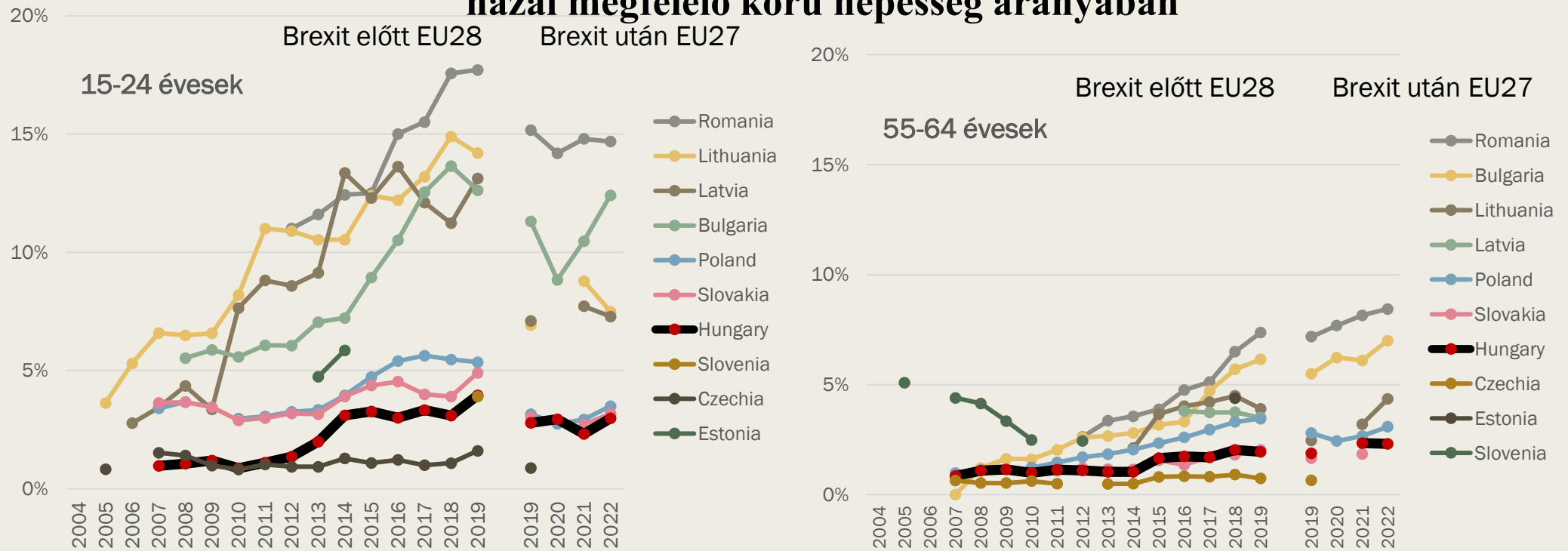
Az elvándorlás szerkezete és a megkésett magyar elvándorlás – életkori jellemzők

Az EU 10 új országból más EU országban élő 25-54 éves – jó munkavállalási korú – migráns népessége a hazai megfelelő korú népesség arányában

Az elvándorlás szerkezete és a megkésett magyar elvándorlás – életkori jellemzők

Az EU 10 új országból más EU országban élő 15-24 vs. 55-64 éves migráns népessége a hazai megfelelő korú népesség arányában

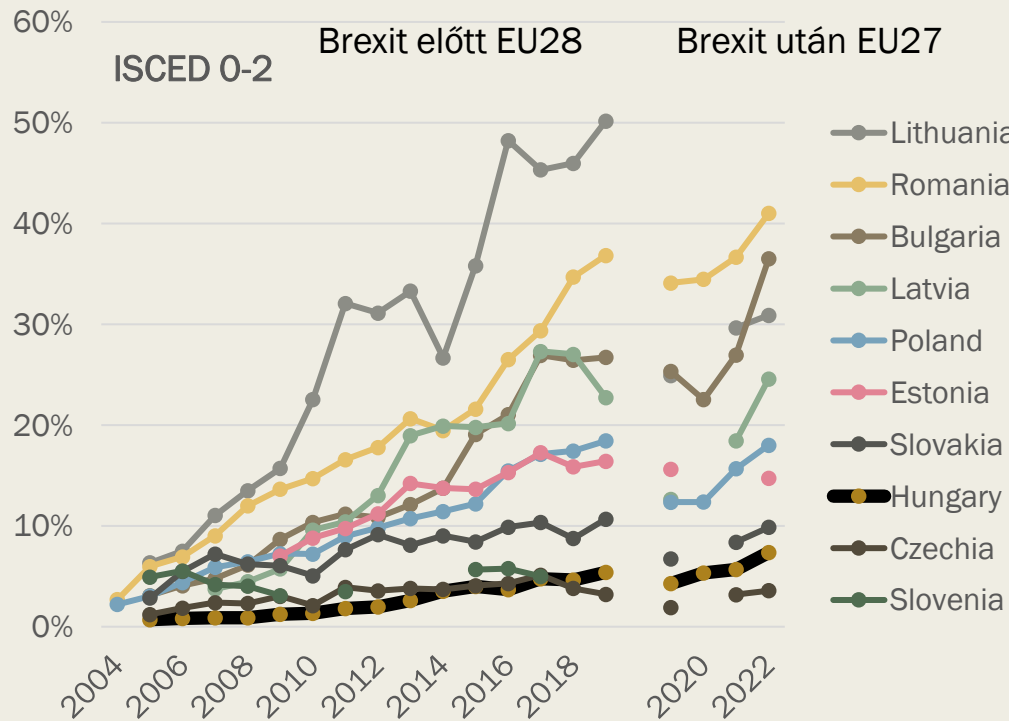
A magas elvándorlású országok esetében magas az elvándorló fiatalok aránya

Minden országban viszonylag alacsony az idősek elvándorlási aránya

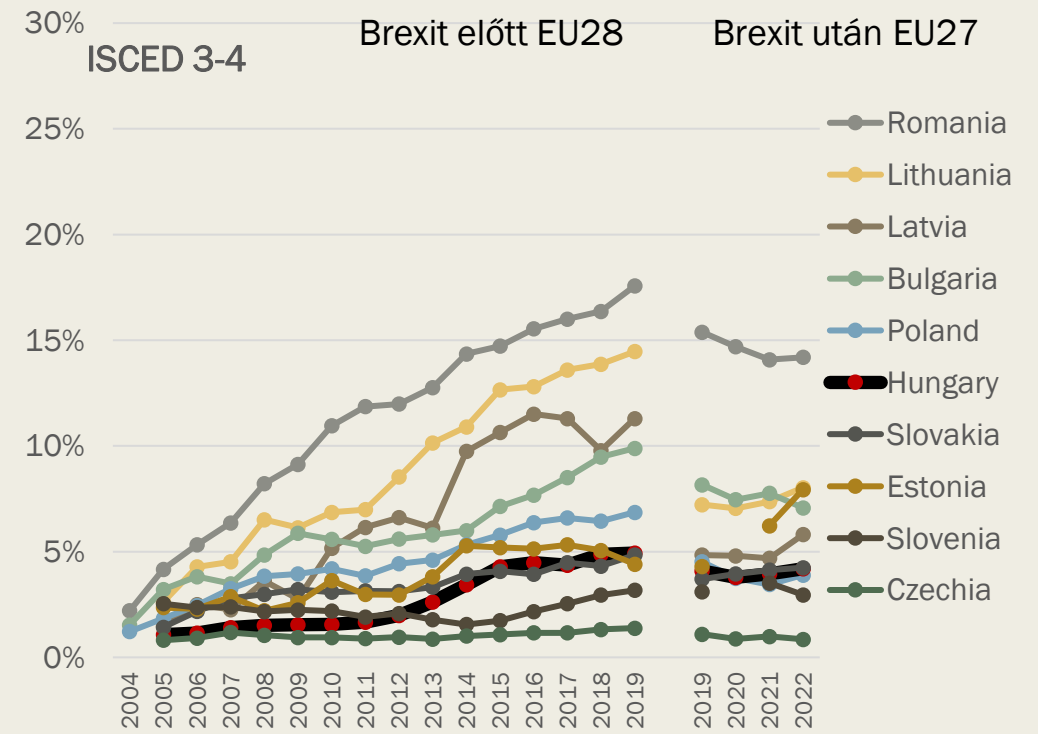
Forrás: EU LFS online adatok, saját számítás, állományi (stock) adatok, 15-64 évesek, éves átlag

Az elvándorlás szerkezete és a megkésett magyar elvándorlás – iskolázottság jellemzői

Az EU 10 új országból más EU országban élő alacsony (ISCED 0-2) vs. középfokú (ISCED 3-4) végzettségű migráns népessége a hazai megfelelő végzettségű népesség arányában

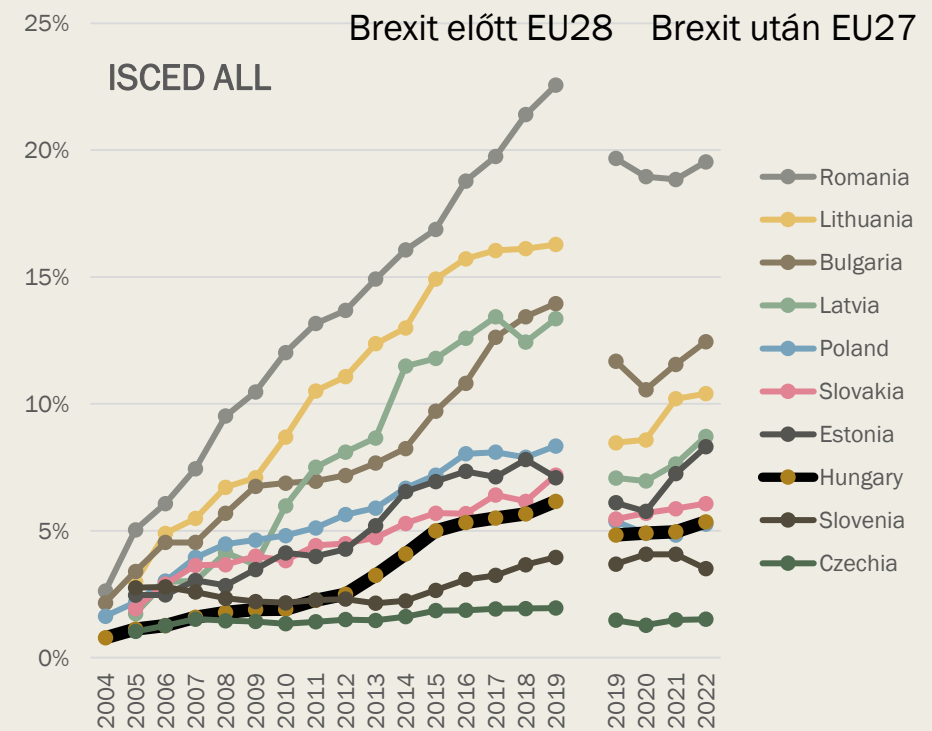
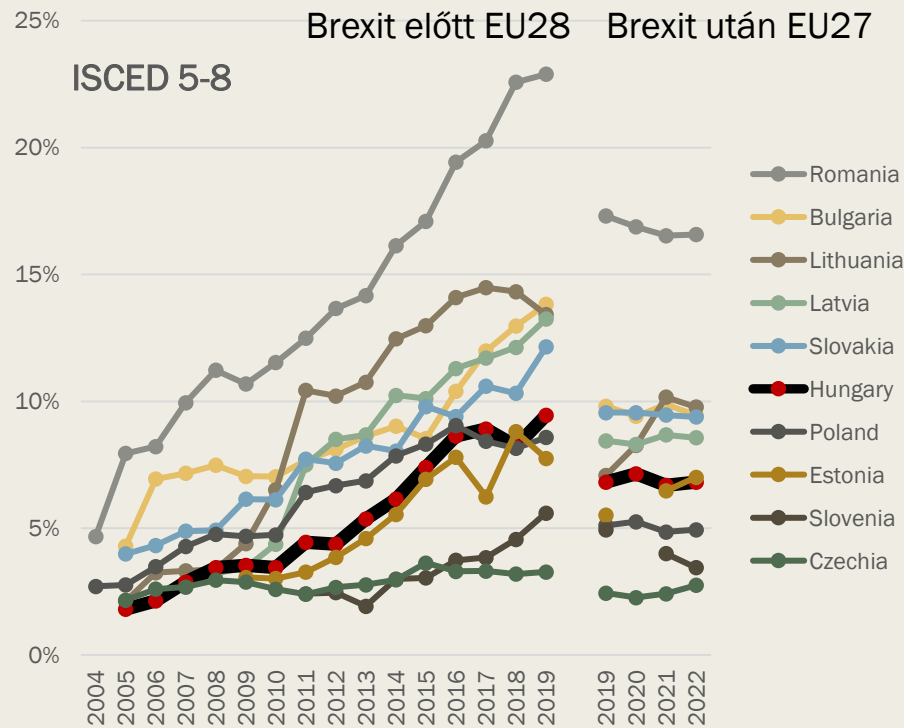
A magas elvándorlású EU10 országok esetében magas az elvándorló iskolázatlanok aránya

Minden EU10 országban viszonylag magas a középfokú végzettségűek elvándorlási aránya

Az elvándorlás szerkezete és a megkésett magyar elvándorlás – iskolázottság jellemzői

Az EU 10 új országból más EU országban felsőfokú (ISCED 5-8) vs. teljes migráns népessége a hazai megfelelő végzettségű népesség arányában

- A magyar átlagnál magasabb a felsőfokú végzettségű (ISCED 5-8) elvándorlók aránya
- De EU 10 összehasonlításban nem kiugró

Forrás: EU LFS online adatok, saját számítás, állományi (stock) adatok, 20-64 évesek, éves átlag

Az elvándorlás szerkezete – megkésett magyar elvándorlás - összegzés

- **25-54 éves – jó munkavállalási korúak**
 - *EU 10 alsó harmadában, fokozatosan növekvő*
- **életkor**
 - *A magas elvándorlású országok esetében magas az elvándorló fiatalok aránya*
 - *Minden országban viszonylag alacsony az idősek elvándorlási aránya*
- **iskolázottság**
 - *A magas elvándorlású EU10 országok esetében magas az elvándorló alacsony iskolázottak aránya*
 - *Minden EU10 országban viszonylag magas a középfokú végzettségűek elvándorlási aránya*
 - *A magyar átlagnál magasabb a felsőfokú végzettségű (ISCED 5-8) elvándorlók aránya - de EU 10 összehasonlításban nem kiugró*

Elvándorlás mértékének becslése

Magyar munkavállalók külföldi munkahelyre elvándorlása
Empirikus vizsgálat 2011–2016 (LFS mikro adat, foglalkozásonként)

- évente átlagosan a foglalkoztatottak 2 százaléka lépett ki a hazai munkahelyéről, hogy külföldön vállaljon munkát.
- közel fele később – tartósan vagy átmenetileg – visszatért
- a hazai foglalkoztatottak **nettó 1 százaléka ment külföldre** dolgozni (visszaáramlást figyelembe véve, évente átlagosan)
- ***koncentrálódott** egyes szakmákban, iskolai végzettségek körében, és a hazatérés is szelekciót mutatott.*

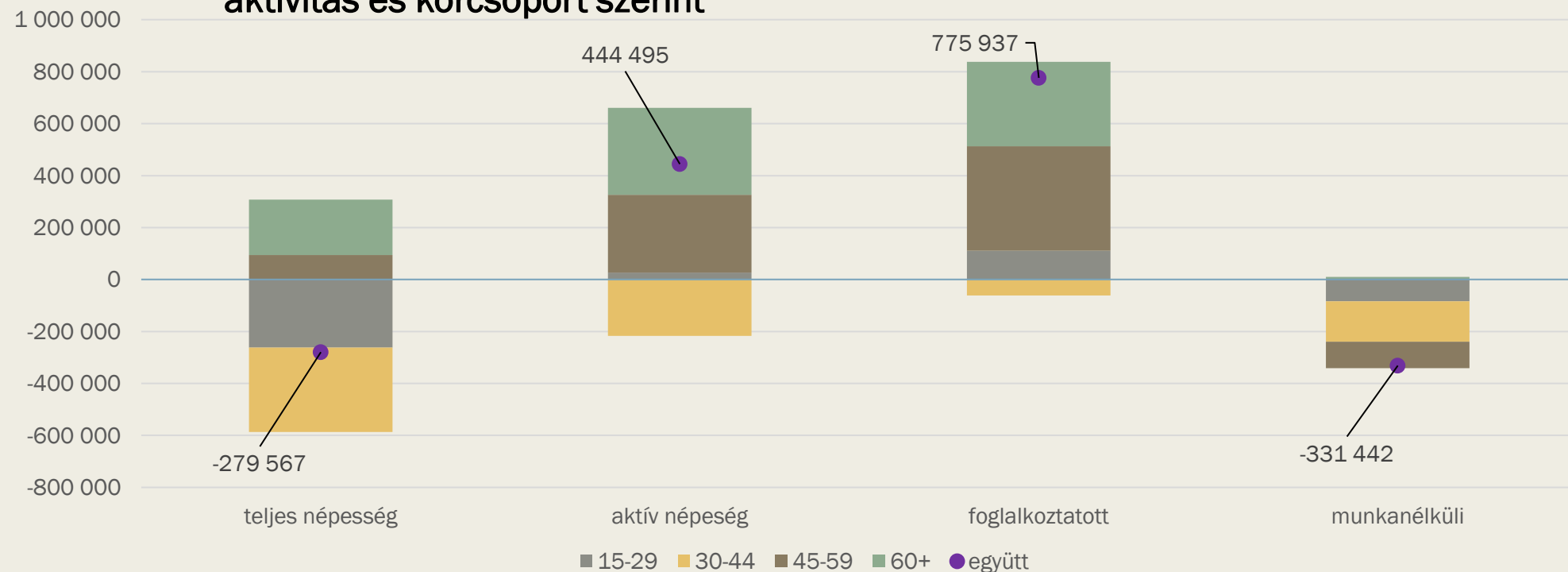
Ilyen mértékben járult hozzá az elvándorlás a munkaerőhiány kialakulásához.

(Hárs-Simon 2016)

Demográfiai változások

- teljes (15+) népesség létszámcsökkenése a két népszámlálás között: -280ezer
- foglalkoztatottak száma a két népszámlálás között jelentősen emelkedett (~ +800e !)
- munkanélküliek száma jelentősen csökkent (~ -330e!) ➡ aktív népesség nő (~ + 445 e)
- elöregedés általános probléma (nem csak magyar!)

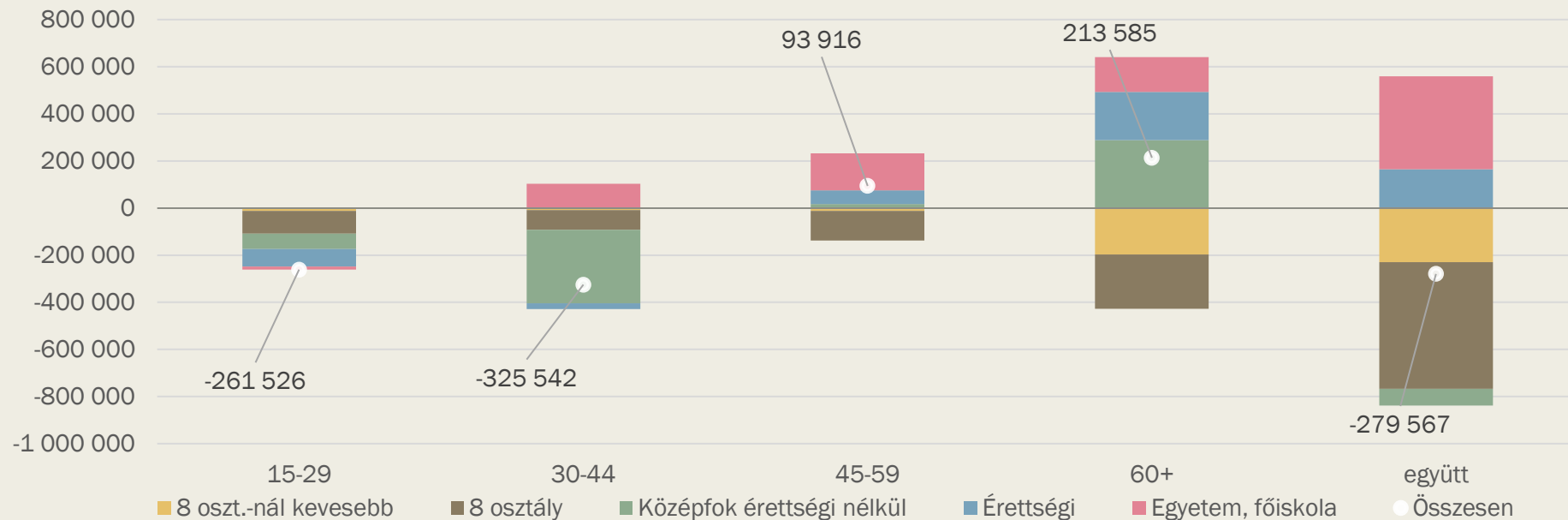
A 15 éves és idősebb népesség létszámváltozása 2011-2022 között, fő aktivitás és korcsoport szerint

Demográfiai változások

- A teljes (15+) népesség létszámcsökkenése a két népszámlálás között: -280ezer
- 15-29 & 30-44 ↓ 45+ ↑
- jelentős a szerkezeti változás iskolai végzettségek szerint

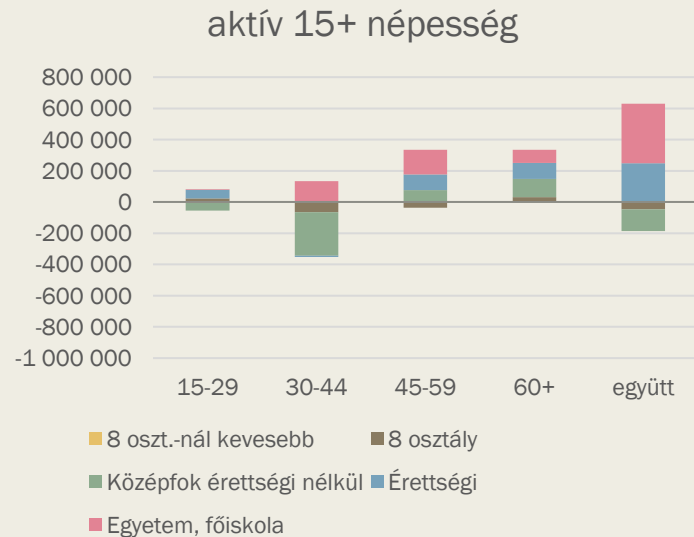
A 15 éves és idősebb népesség létszámváltozása 2011-2022 között, fő korcsoport és iskolai végzettség szerint

Demográfiai változások

- A teljes (15+) aktív népesség növekedése a két népszámlálás között +445 e
- 15-29 & 30-44 ↓ 45+ ↑ és jelentős a szerkezeti változás iskolai végzettségek szerint

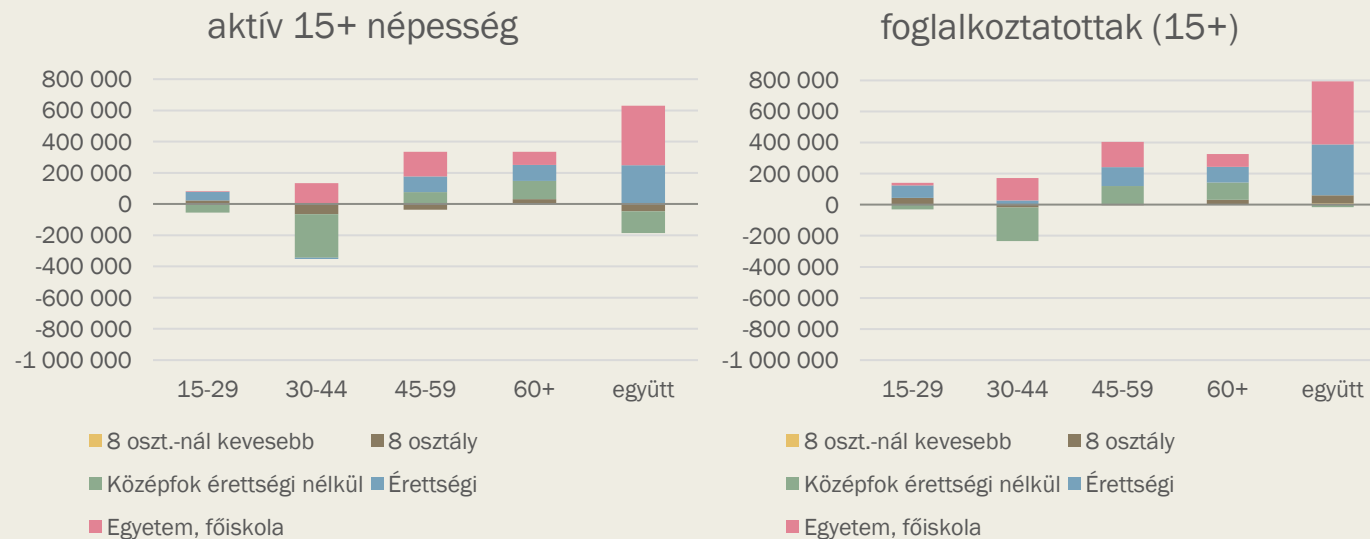
A 15 éves és idősebb népesség létszámváltozása 2011-2022 között, fő

Demográfiai változások

- A teljes (15+) aktív népesség növekedése a két népszámlálás között +445 e
- 15-29 & 30-44 ↓ 45+ ↑ és jelentős a szerkezeti változás iskolai végzettségek szerint
- foglalkoztatottak száma a két népszámlálás között jelentősen emelkedett (800e !), összetétel javult, de 30-44 éves korcsoport létszáma csökken – szakmunkások(!)

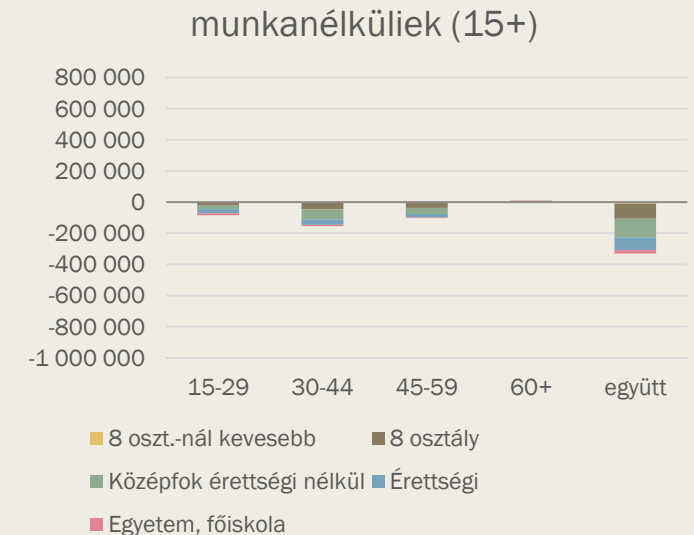
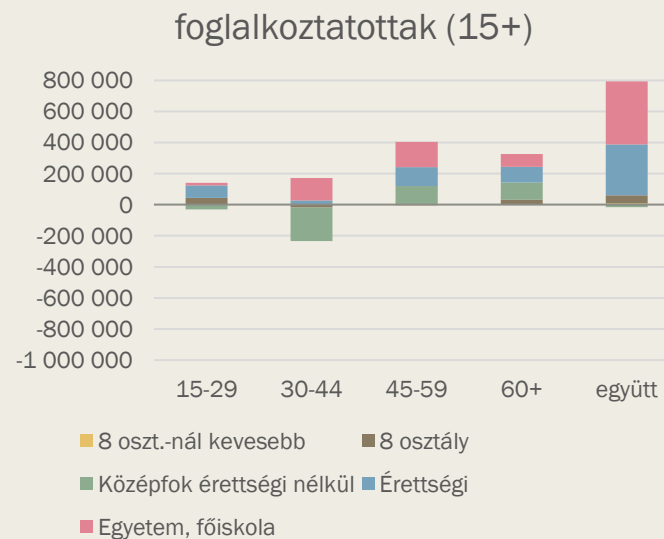
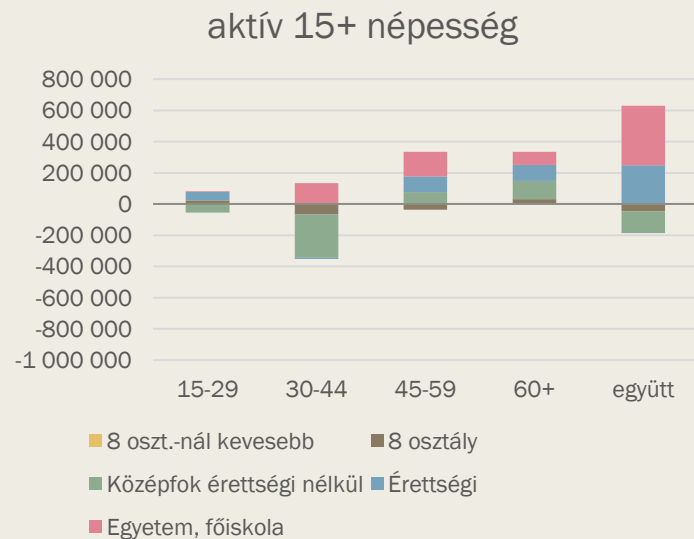
A 15 éves és idősebb népesség létszámváltozása 2011-2022 között, fő

Demográfiai változások

- A teljes (15+) népesség létszámcsökkenése a két népszámlálás között -280ezer
- 15-29 & 30-44 ↓↓ 45+ ↑↑ és jelentős a szerkezeti változás iskolai végzettségek szerint
- foglalkoztatottak száma a két népszámlálás között jelentősen emelkedett (800e !), összetétel javult, de 30-44 éves korcsoport létszáma csökken – szakmunkások(!)
- munkanélküliek száma jelentősen csökkent
- • demográfia – előregedés általános probléma (nem csak magyar!)

A 15 éves és idősebb népesség létszámváltozása 2011-2022 között, fő

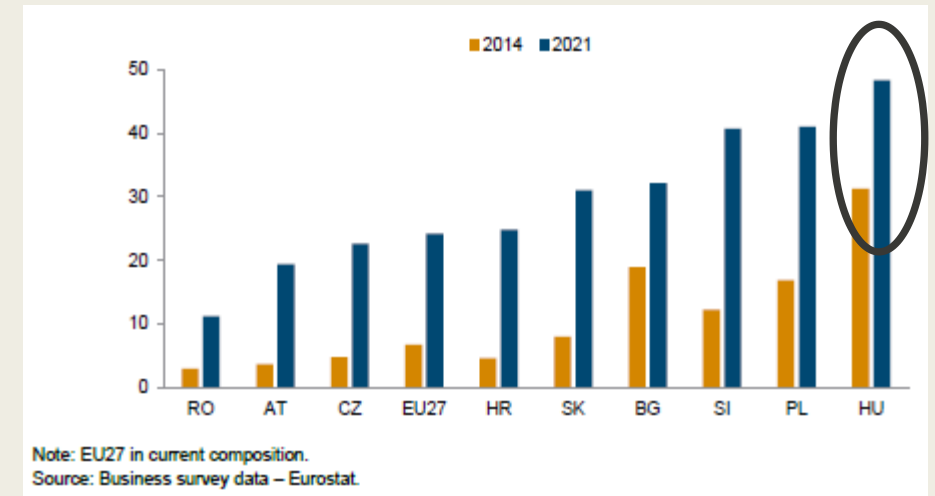

Probléma - munkaerőhiány

A munkaerőhiány különböző indikátorok szerint számottevőnek látszik Magyarországon

- vállalati korlát lehet akár egy vagy kevés hiányzó fő is – a magyar adatok már 2014-ben is kiugróak

A munkaerőt termelési korlátnak értékelő iparvállalatok az összes megkérdezett vállalat arányában (%), 2014 és 2021, éves átlag, %-ban kifejezve

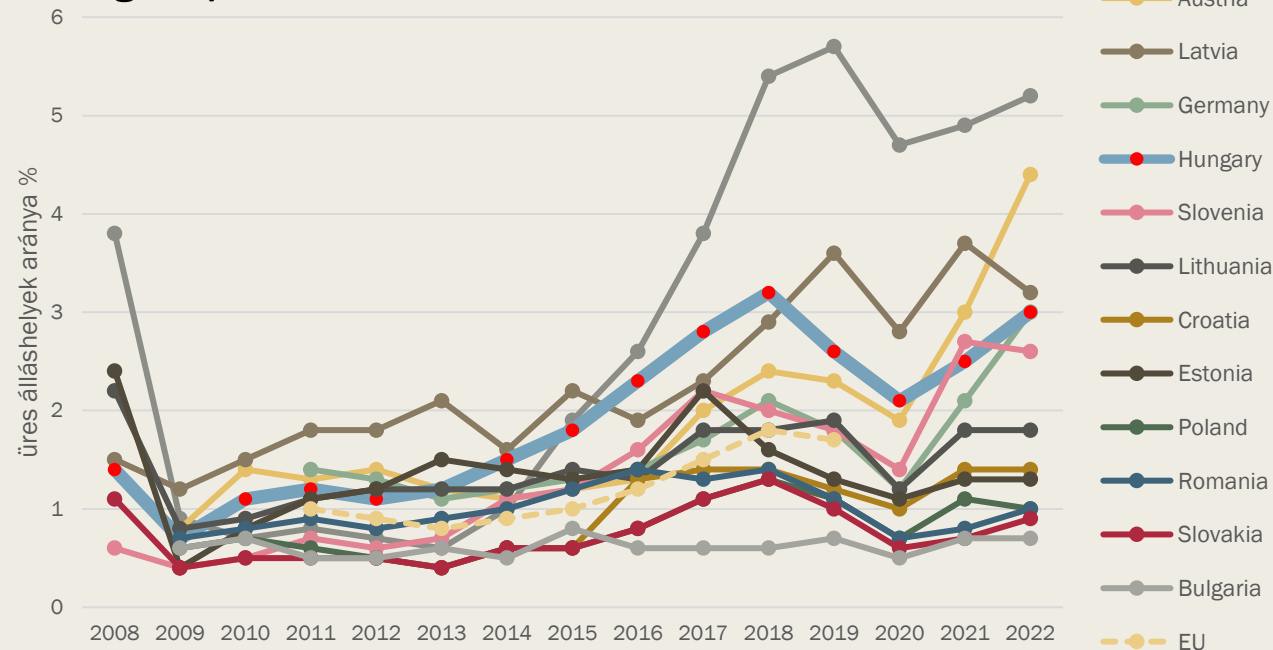

Probléma - munkaerőhiány

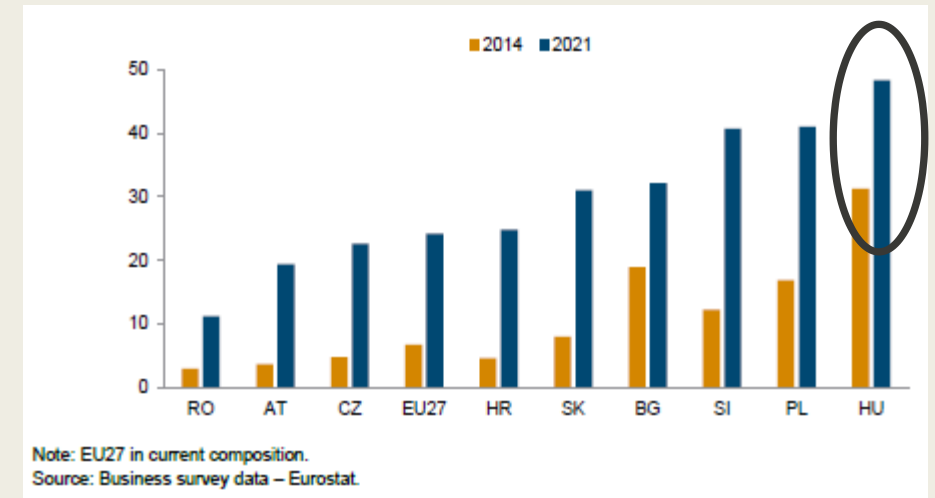
A munkaerőhiány különböző indikátorok szerint számottevőnek látszik Magyarországon

- vállalati korlát lehet akár egy vagy kevés hiányzó fő is – a magyar adatok már 2014-ben is kiugróak
- be nem töltött álláshelyek aránya általánosabb mutató – itt is 2014 óta növekvő és magas (cseh adat probléma)

Üres álláshelyek aránya az összes álláshely arányában a feldolgozóiparban

A munkaerőt termelési korlátnak értékelő iparvállalatok az összes megkérdezett vállalat arányában (%), 2014 és 2021, éves átlag, %-ban kifejezve

Probléma - munkaerőhiány

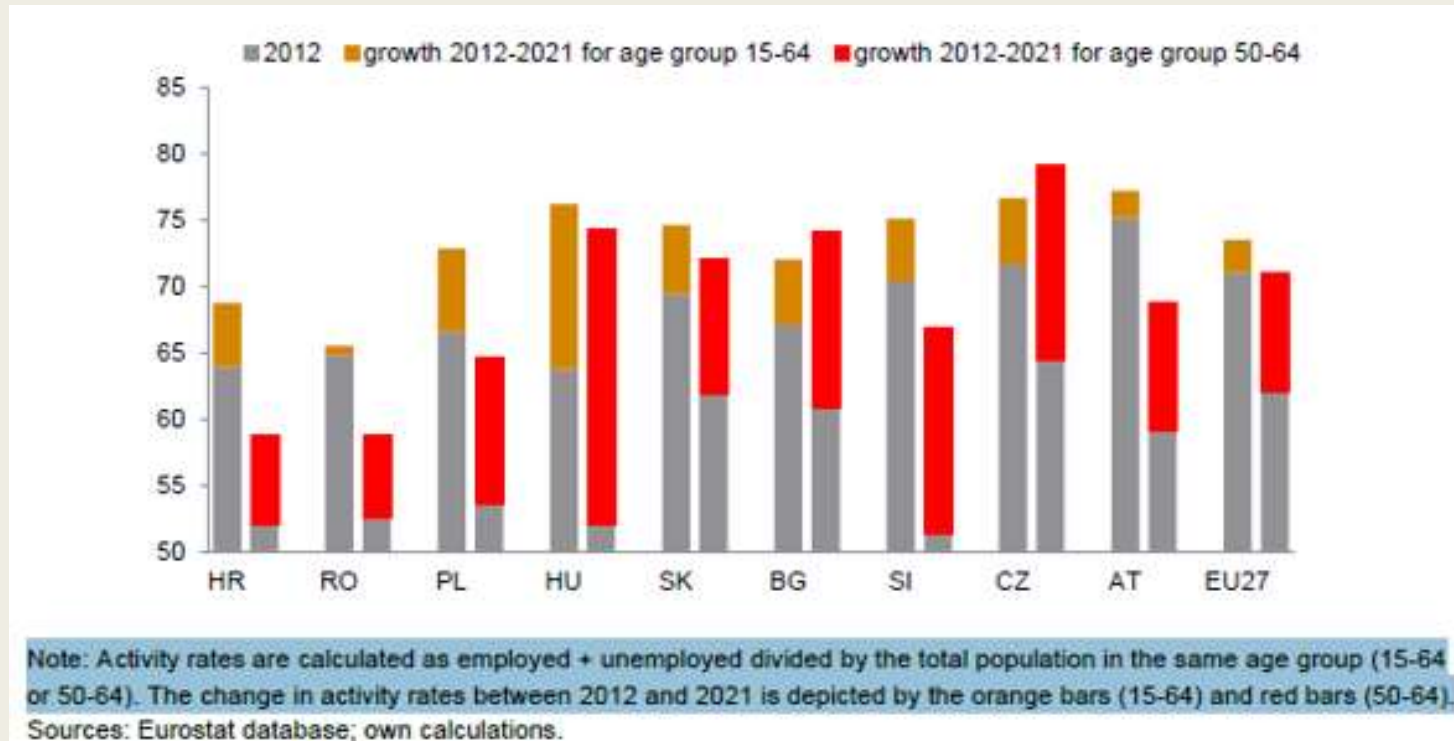
Bevonható népesség ~ maximumon. Összehasonlítás alapján Magyarországon:

A 15-64 évesek aktivitási arány növekménye 2012-2021 között kiugróan magas (közmunka, tankötelezettség vált is)

Az 50-64 évesek bevonása (aktivitási arány növekménye) kiugróan gyors és meghatározó

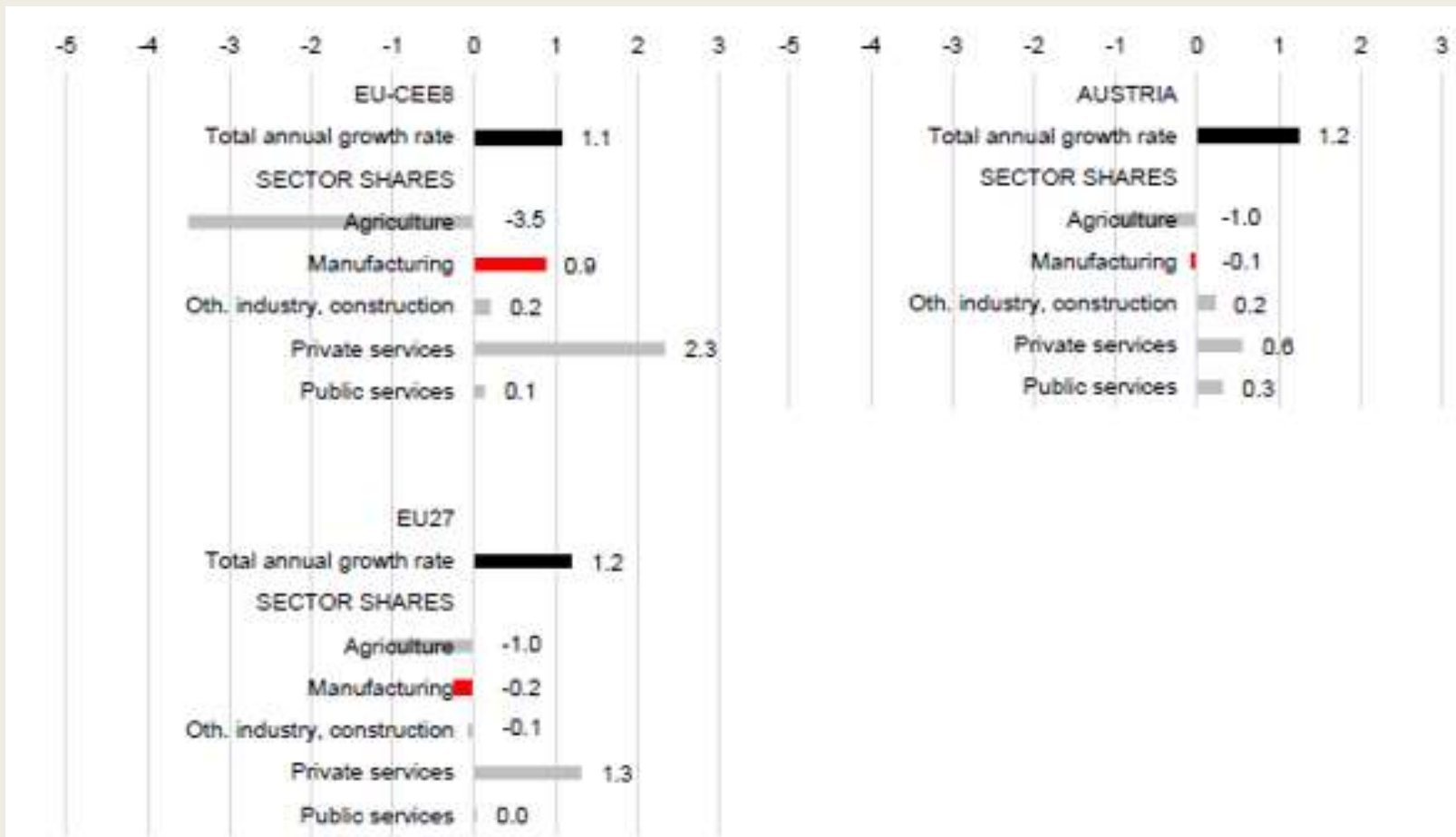
Kérdés: szerkezeti változás hogyan érinti a hiány alakulását?

A 15-64 és az 50-64 éves korcsoport aktivitási aránya (%) 2012-ben és 2021-ben

Probléma - munkaerőhiány

Foglalkoztatás éves növekedése (%) és a foglalkoztatási struktúra változása szektorok szerint (%pont), 2013-2019

- EU8 foglalkozási szerkezete eltér az EU27 átlagtól:
- feldolgozóipari foglalkoztatás nő
- egyéb ipar, építőipari foglalkoztatás ~ állandó
- magán szolgáltatásban foglalkoztatás gyorsan nő
- EU27 feldolgozóipari foglalkoztatás csökken

Note: National accounts employment data.

Sources: Eurostat database, own calculations.

Probléma - munkaerőhiány

Foglalkoztatás éves növekedése (%) és a foglalkoztatási struktúra változása szektorok szerint (%pont), 2013-2019

Note: National accounts employment data.

Sources: Eurostat database, own calculations.

Megjelent: wiiw Research Report 452

- EU8 foglalkozási szerkezete eltér az EU27 átlagtól:
- feldolgozóipari foglalkoztatás nő
- egyéb ipar, építőipari foglalkoztatás ~ állandó
- magán szolgáltatásban foglalkoztatás gyorsan nő

- EU27 feldolgozóipari foglalkoztatás csökken

- Magyarország: mintázat *részben* hasonlít az EU átlaghoz
- gyors foglalkoztatás növekedés
- de a feldolgozóipari foglalkoztatás csökken
- építőipari foglalkoztatás nő

Túlfűtött gazdasági modell

Dilemmák – hazatérés, hazacsábítás

Az elvándorlás nem szükségképpen végleges, s a visszatérés sem mindig állandó

az elvándorlásban érintettek (flow) > > külföldön tartózkodók (stock)

*Az elvándorlók közel fele átmenetileg vagy tartósan visszatér elvándorlással
hazatérés is nő*

A hazacsábítási programok azonban gyakran sikertelenek

- *Költségesek, tartósan nehezen fenntarthatóak*
- *Célzás nehéz, szelektív - azokat ösztönzik, akik amúgy is hazatérnek*

Dilemmák – hazatérés, hazacsábítás

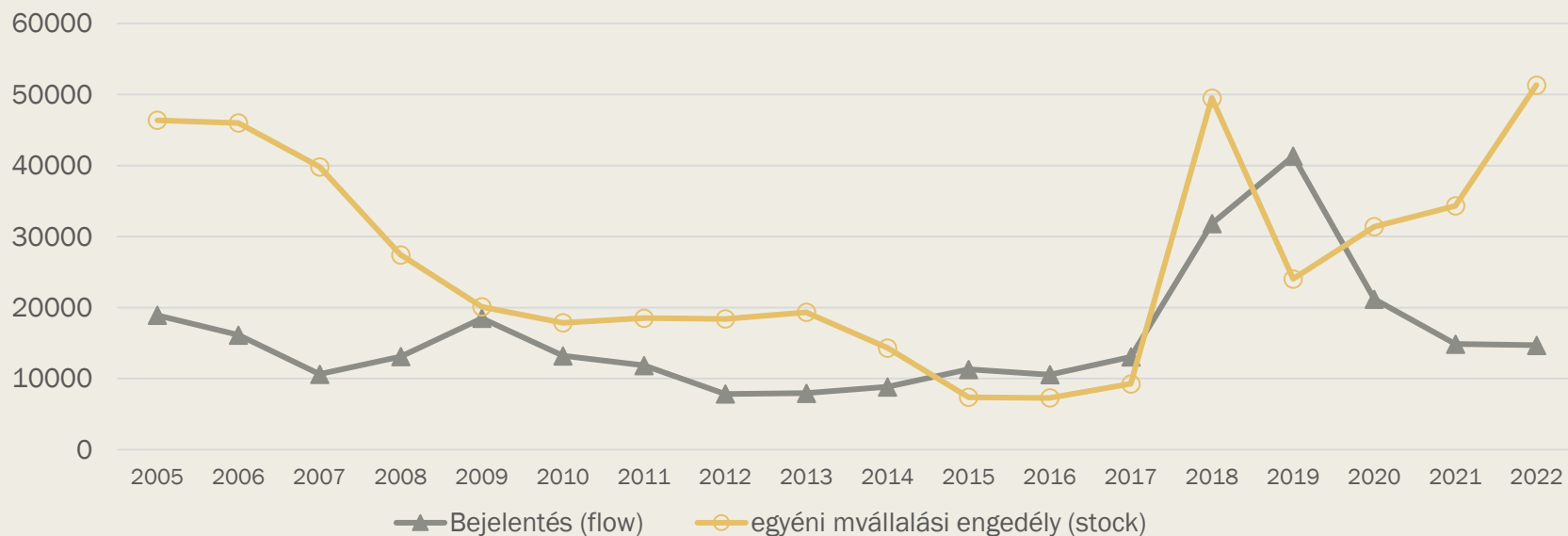
Mitől függ, hogy eredményesen *érvényesítheti-e* a szerzett tapasztalatait aki hazatér?

(jövedelemben, lehetőségekben)

- *A külföldi munkatapasztalat önmagában kevés a magasabb otthoni bérek érvényesítéséhez ➡ csalódás*
- *Valószínűsíti a sikerességet*
 - bizonyos szektorokban és foglalkozásokban szerzett hosszabb tapasztalat
 - a végzettséghez kapcsolódó gyakorlat,
 - a külföldön szerzett tudás, ami az otthoni munka során ténylegesen használható,
 - specifikus tudás, amely pótolhatatlanná teszi a hazatérőt.

Válasz – külföldiek és vendégmunkások

Egyéni munkavállalási engedélyek (nem EU polgárok) és bejelentések (EU polgárok ill. szabad mozgás/tartózkodás jogával rendelkezők + könnyített, munkaerőpiaci vizsgálat nélkül foglalkoztathatók)

Bejelentések (flow): folyó évben történt regisztráció (max 2 évre)

Munkavállalási engedélyek (stock): állomány év végén.

Forrás: üres álláshelyek: KSH, munkavállalási engedély: NFSZ

2017: Szerbia, Ukrajna esetén hiányszakmákban engedélyköteles, de egyszerűsített eljárás 90 napot nem meghaladó foglalkoztatás esetében

2022 július: 15 harmadik o. polgárai* engedélymentesen foglalkoztathatóak

- meghatározott foglalkozásokban (hiányszakma)
- *minősített munkaerő-kölcsönzőn keresztül*

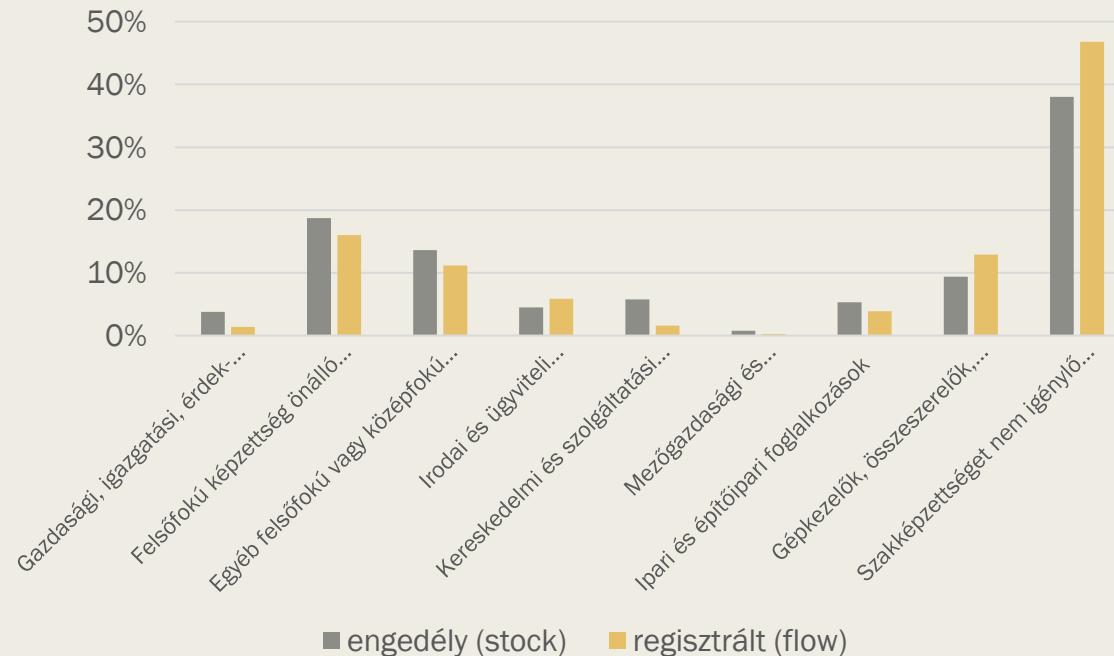
* Belarusz, Bosznia-Hercegovina, É-Macedónia, Fülöp-szigetek, Indonézia, Kazah Közt., Mongólia, Montenegró, Vietnámi Sz.K., Oroszország, Brazília, Georgia, Kirgiz Közt., Venezuela, Kolumbia

A vendégmunkások pótolják-e a hiányzókat?

Az eddig bemutatott folyamat – a munkavállalási célú bevándorlás természetes folyamata. A szabályozás (kvóta és munkavállalási engedély) a 90-es évek óta létezik.

- A külföldi munkavállalás kétpólusú: kisebb arányban magasan kvalifikáltak, zömében szakképzettség nélküliek:

Munkavállalási engedélyek és bejelentések FEOR 08 szerint, 2022

A vendégmunkások pótolják-e a hiányzókat?

Magyarország *népességet megtartó képessége* nem erős - növekszik az elvándorlás.

nagyszámú külföldit vonzó képessége bizonytalan

- eddigi vendégmunkások többsége *alacsony státuszú*
 - adminisztratív kööttségek leegyszerűsítése, toborzás, támogatás ösztönzés az EU-n kívüli szomszédos országokból származó külföldiek foglalkoztatására
 - pontosan meghatározott hiányszakmákban.
 - Kezdeti lendület után kimerült
 - Magyaro. vonzereje csökkent
 - A küldő o. polgárainak lehetőségei bővültek
-
- tovább léptek az EU-ban

A vendégmunkások pótolják-e a hiányzókat?

- Kvalifikált külföldiek vonzásának lehetősége:

együtt jár az országok helyzete aszerint, hogy mennyire képesek a saját szakembereiket megtartani, illetve külföldieket vonzani

az az ország vonz sikerrel szakembert külföldről, amelyik a sajátját is képes megtartani aki a saját szakembereit sem tudja megtartani, nehezen vonz külföldieket

(World Economic Forum Global Competitiveness Index)

A magyar elképzelések kicsit eltérőek

Törvénytervezet a vendégmunkásokról

- A kormányzati törvénytervezet **nagyhatású beavatkozást**
- **Preferált célok hiányzó inputját kívánják biztosítani – atipikus**
- Hatástanulmány ? – a kormányzati beruházásoknak ez a tervezett merőigénye
- „Az új zöldmezős beruházásoknak nincs lehetőségük kikerülni a vendégmunkások foglalkoztatását” (forrás: MKT pódiumbeszélgetés munkakölcsönzőkkel)
- **Célzott módon, meghatározott foglalkoztatók számára, kiemelt kormányzati feladatokra** külföldi munkavállalók

Törvénytervezet a vendégmunkásokról

2. § a)

kedvezményes foglalkoztató:

- 1. a Kormánnyal érvényes stratégiai partnerségi megállapodással rendelkező foglalkoztató,
 - 2. az a foglalkoztató, amely nemzetgazdasági szempontból kiemelt beruházást valósít meg,
 - 3. az a munkáltató, amely a Kiemelt Exportőr Partnerségi Program (KEPP) keretében partnerségi megállapodással rendelkezik,
 - *bb) minősített kölcsönbeadó:* a minősített kölcsönbeadói nyilvántartásban szereplő munkáltató,
- Munkavállalás céljából tartózkodási engedélyt **az a vendégmunkás kaphat, akinek tartózkodási célja, hogy a fenti 2. § a) pontjában** meghatározott foglalkoztatás keretében, Magyarország területén tényleges munkát végezzen, ideértve a munkaerő-kölcsönzés útján történő foglalkoztatást is

Törvénytervezet a vendégmunkásokról

- visszavont még érvénybe sem lépett törvényt új – immár idegenrendészeti tv követi
- Bizonytalan, mi a végleges változat, de
- az idegenrendészeti törvény új tartózkodási és munkavállalási munkavégzési formái: „**vendég**” – ezek az IrTv új bővítményei
 - vendég-önfoglalkoztató
 - Vendégbefektető
 - vendégmunkás
 - szezonális vendégmunkás
 - vendégmunkás-tartózkodási engedély
- Az idegenrendészeti törvényben eredeti törvény elképzelései: **kedvezményezett foglalkoztatás meghatározott célra, kölcsönzőre, kiemelt fejlesztésre**

Törvénytervezet a vendégmunkásokról

- Mo. elutasító munkaerő toborzó rendszert kodifikál - restriktív feltételeket fogalmaz meg
- Nem lehetnek igazán vonzóak.
- De kell valamilyen kompenzáció – mi ez? (támogatott kölcsönzés, támogatott bérek?)

Munkaerőkölcsönző: félelem, hogy az első lendület után kifúj, „elbízta magát az ország”

„Egyre több Ny-Eu ország nyitott az ázsiai munkaerő foglalkoztatás könnyítésére, ... érdekes versenyhelyzet lesz. Komolyabb struktúrát kell kialakítanunk. Most kellemes versenyhelyzetben vagyunk. sok százmilliós munkaerőpiacról behozni 10-100 e fő munkaerőt nem nagy feladat. Ha ki kell állni Ny-Eu-val versenyezni, akkor érdekes lesz, hogy jönnek-e hozzánk még fillipinók, vagy szegényebb országok felé kell majd megint nyitnunk. Magyarország gyors ázsiai vendégmunkás importban indított térhódítása előny, de ha Ny-Eu a magyar példát követi ez jelentős konkurrenciát jelent majd.”

(Forrás. MKT pódiumbeszélgetés munkakölcsönzőkkel Munkaerőkölcsönző beszélgetés Horváth Tamás, a Menton Jobs munkaerő-kölcsönző cégtulajdonosa)

Migráció vs vendégmunka

- Elkerülhető-e a vendégmunka kedvezőtlen hatása?
 - Példa: kelet-ázsiai megközelítés
 - Gazdasági ösztönzőket kell alkalmazni annak kezelésére, ami alapjában véve gazdasági folyamat!
 - Ha a munkáltatónak díjat vagy illetéket kell fizetni a külföldi munkavállalók alkalmazásáért – ez egyfajta ösztönző:
 - *a munkaadókat helyi munkavállalók keresésére ösztönzi*
 - *forrást teremt a helyi munkavállalók képzésére és a külföldiek integrálására*
 - *a munkáltatókat a helyi munkaerőpiacra irányítja,*
 - *kevésbé fordulnak a bevándorlói hálózatra további külföldi munkavállalókért*
- (P Martin Guest worker policies for the twenty-first century, J. of Ethnic and Migration Studies 1997/4)*